

Poëzie is niet alleen een aanjager van dromen, een bezweerder van angsten, een opwekker van doden, maar ook de meest betamelbare van alle kunstvormen.

Bedriachtenda

25 JANUARI 2006

Behoud
de Begier te

Ministerie van Onderwijs, Wetenschappen en Cultuur

25 JANUARI 2001

Hoe deze lessuggesties te gebruiken

Op 25 januari 2001 vindt, op initiatief van Poetry International, voor de tweede keer de Landelijke Gedichtendag plaats. Een dag lang staan Nederland en Vlaanderen in het teken van de poëzie en zijn op tal van plaatsen gedichten te horen, te lezen en te zien.

Speciaal voor het basisonderwijs zijn deze lessuggesties samengesteld, niet met de bedoeling ze klakkeloos op te volgen en er alleen gebruik van te maken op die ene dag, maar als een handreiking om in de klassen van het basisonderwijs een goed poëzieklimaat te scheppen waarin kinderen spelenderwijs met gedichten worden geconfronteerd. De ervaring leert dat het bijna terloops doseren van poëzie binnen een groep het leesplezier – zeker als ook de leraar dat uitstraalt – bevordert en de leesvaardigheid en het zelf schrijven door kinderen en het op zoek gaan naar gedichten stimuleert. Werken met poëzie brengt leerlingen in aanraking met een bijzondere omgang met taal: met zo weinig mogelijk, zorgvuldig gekozen woorden veel zeggen.

In deze lessuggesties is een tiental gedichten opgenomen. Sommige daarvan zijn speciaal voor kinderen geschreven. Van andere gedichten is de betekenis misschien niet meteen duidelijk, maar juist door de vorm, door het gebruik van niet bestaande woorden, door de klank of het ritme maken ze kinderen nieuwsgierig. Na de liedjes en opzegversjes van de eerste schooljaren, die zo duidelijk het plezier in rijm, ritme en klanken stimuleren, blijken kinderen meer en meer open te staan voor gedichten die betrekking hebben op hun eigen beleavingswereld, al blijft het genieten van pure fantasiegedichten en nonsensversjes voortbestaan.

Wat is een gedicht?

‘De woorden hobbelen een beetje...’ dat is één van de antwoorden op de vraag aan kinderen wat een gedicht nu eigenlijk tot een gedicht maakt. Anderen bezweren dat het rijmen moet. ‘Omdat het korte regeltjes zijn,’ zegt een derde, of: ‘je kan er muziek op maken’.

Kinderen zullen het er altijd wel over eens zijn dat je een gedicht door zijn vorm altijd als gedicht kunt herkennen, dat het gaat om met zo min mogelijk woorden te zeggen wat je zeggen wilt. ‘Met een klein mondje nog kleinere dingen zeggen,’ schrijft de dichter Remco Campert in een gedicht.

De woorden staan als zingende kinderen in een rij opgesteld in een gedicht. Ieder kind weet wie er voor of achter hem moet lopen, precies in de maat en zingend met dezelfde stem. Er mag er niet één wegspringen uit de rij, één uit de pas gaan lopen of met een andere stem zingen.

In dit gedicht
is geen woord
te veel
Neem je er iets af
dan is het niet meer heel

schrijft de dichter K. Schippers in een gedicht dat vanzelfsprekend ‘Gedicht’ heet.

Natuurlijk is er meer wat een gedicht tot gedicht maakt dan de vorm alleen. Wie regelmatig luistert naar poëzie, zelf gedichten leest of maakt beseft hoe uniek ieder mens is. Meekijkend door de ogen van de dichter ontdek je dat niet één ander mens de wereld om hem heen op dezelfde manier bekijkt. De boom voor je raam, de hond die je op straat voorbij holt – het zal bij iedereen heel verschillende gedachten op-

roepen. Voor de één is die boom een strenge wachter met zwaaiende armen, voor de ander een groen huis voor vogels of een toren vol windmuziek. En die hond? Is hij op de vlucht, zoekt hij een nieuw baasje of droomt hij van een sprookjesboom waar worst aan groeit? Iedereen, oud of jong, zal zo zijn eigen gedachten hebben bij toch dezelfde beelden. In een gedicht gaat het erom dat de dichter in woorden uitdrukt wat hij denkt of voelt bij het zien van mensen, dieren en dingen en zelfs wat hij voelt of denkt bij dingen die je niet kunt zien maar waar hij over droomt of waarvan hij zou willen dat ze waren zoals hij ze het liefste ziet.

‘Ik zie, ik zie wat jij ook ziet,’ zegt de dichter,
‘hoe jij het ziet dat weet ik niet.
Ik zie het zoals ik het zie
en wat ik zie dat zeg ik dan
zoals alleen maar ik het kan.
En dat is poëzie.’

MIES BOUHUYS

Raden naar wat de dichter bedoelt te zeggen met zijn gedicht is eigenlijk net zo’n spel als ‘Ik zie, ik zie...’ De lezer mag in een gedicht lezen wat hij erin lezen wil. Het zinnetje ‘Wat bedoelt de dichter met...?’ zoals dat in vroegere schoolboeken voor de literatuur voorkwam, moet maar gauw geschrapt worden. Poëzie lezen is zelf een beetje meedichten.

Gedichten in de klas

Voorlezen

Voorlezen, blijkt, ook als kinderen zelf al vlot kunnen lezen, het meest effectieve middel om kinderen voor de poëzie te winnen. Het spel met woorden en de ‘melodie’ binnen de regels van het gedicht springen er duidelijker uit dan wanneer ze in letters op papier staan. Het eigen plezier in poëzie van de leraar speelt bij het voorlezen een grote rol. De klas zal de sfeer die dat uitstraalt meteen herkennen en er eens voor gaan zitten zonder zo’n onderbreking voor een gedicht als een les te ervaren. Het is voor kinderen die nog maar net met poëzie in aanraking komen niet wenselijk om gedichten inhoudelijk te gaan ontrafelen en alle aspecten van stijl, vorm en ritme onder de loep te nemen. Hoogstens kunnen leerlingen opmerkzaam worden gemaakt op wat ze ook vaak zelf in poëzie al ontdekken: letterrijmen (alliteratie), binnenrijmen (assonantie), doorlopers (enjambement). Kinderen blijken heel vindingrijk om zelf zinnetjes te maken waarin die vormen voorkomen: ‘Kinderen kunnen computers kraken’. ‘Olifanten rollen tonnen olie voort’ of ‘In een heel klein bosje / daar woont de laatste tovenaar.’

Zelf gedichten kiezen

Als de kinderen meer vertrouwd zijn met poëzie, kan de leraar ze ook zelf aan het woord laten komen met door hen gekozen gedichten. Belangrijk is het daarom dat in de klas of in de schoolbibliotheek een ruime keus aan versjesboeken en gedichtenbundels aanwezig is en kinderen daarin vrij kunnen grasduinen. De klas mag daarna zijn mening geven over het gekozen gedicht en bepalen of het wordt opgenomen in een poëziemap of een gedichtenspaarpot, waaruit enkele malen per jaar door de leerlingen het mooiste gedicht wordt gekozen.

Gedichten schrijven

Kinderen in de klas zelf gedichten laten schrijven is een experiment dat dikwijls tot heel verrassende resultaten leidt. Hamer niet te veel op het feit dat het rijmen moet, een eigen ritme moet hebben en dat de onderwerpen waar het over gaat in zo weinig mogelijk woorden gezegd moeten worden. In door kinderen geschreven gedichten is het veel belangrijker dat ze uitdrukking geven aan wat ze voelen of denken bij de dingen die ze hebben ervaren of waarvan ze dromen. Voorop staan de gedachten, het proberen de woorden zo te rangschikken dat het gaat klinken als een gedicht. Kinderen blijken daar vaak veel meer bedreven in te zijn dan je aanvankelijk zou denken. Wanneer ze nog aan het begin staan van het zelf schrijven van poëzie is het aan te bevelen ze het eerst collectief te laten doen door ze een paar beginwoorden te geven, bijvoorbeeld: 'Ik droomde dat...' of 'Ik zou wel willen...' Ieder kind geeft dan één of twee vervolgzinnen die samen gerangschikt worden tot een heel gedicht ontstaat. De beginregel keert af en toe terug en klassikaal worden rijmwoorden of tussenwerpsels verzonnen. Vooral bij de kinderen zelf is de verrassing groot om samen een 'echt' gedicht te hebben geschreven. Heel dikwijls worden gevoelens en dromen geuit waarover kinderen tot dan toe tegen anderen en misschien ook wel tegenover zichzelf gezwegen hebben. De mooiste eigen gedichten kunnen door een klas gekozen worden voor in de poëziespaarpot.

Poëzieposters

Kinderen zijn erg goed in het illustreren van gedichten van zichzelf of van 'echte' dichters. Samen met de tekenleraar kunnen posters gemaakt worden van door de kinderen gekozen gedichten. Een tentoonstelling van de zelf gemaakte posters in de klas, de bibliotheek of de schoolgangen, geeft de groep die met poëzie bezig is grote voldoening en brengt ze het besef van eigen creatief vermogen bij.

Dichter in de klas

Voor de dichters die via de Stichting Schrijvers School Samenleving worden uitgenodigd om over hun werk te praten, is het altijd opnieuw een onbekend gegeven wat hij in een klas zal aantreffen. Hoe staat de leraar tegenover poëzie? Wat is er in de groep tot nu toe met gedichten gedaan? Met wat voor vragen zitten ze? Vinden de leerlingen het misschien een beetje raar, een beetje geheimzinnig ook, zo'n mevrouw of meneer die ergens vandaan gedichten tevoorschijn tovert? Voor de dichters, maar ook voor de klas, is het prettig als de komst van de dichter goed is voorbereid. De leraar heeft de gedichten voorgelezen, kinderen zelf hebben een boek van de dichter geleend uit de bibliotheek of misschien wel gekocht. Ook hier speelt het enthousiasme van de dichter en liefde voor de poëzie een grote rol. Zijn houding leidt er meestal toe dat kinderen niet uitgevraagd raken over het ontstaan van een gedicht en over alle voetangels en klemmen die je overwinnen moet om wat je wilt zeggen op papier te krijgen in woorden klanken en ritmes die je in proza misschien niet zou gebruiken.

Han G. Hoekstra [1906-1988] schreef naast gedichten voor volwassenen een groot aantal versjes voor kinderen. Net als Annie M.G. Schmidt werkte hij bij de krant *Het Parool*. Samen schreven ze ook liedjes voor cabaret en in sommige versjes van Han G. Hoekstra is goed te horen dat hij Annie M.G. Schmidt's werk kende. Ze lijken hetzelfde plezier te hebben in het schrijven van kindergedichten.

- ★ Lees het gedicht hardop en laat goed horen hoe rommelig het toegaat bij de Hubbeltjes. Maar dan gebeurt er opeens iets en zowel in het huis als het gedicht verandert er iets. Wat?
- ★ Wat voor familie is het eigenlijk, die Hubbeltjes, een saaie of een vrolijke? Gaat het er allemaal even keurig toe? Zou je erbij willen horen? Waarom? Waarom niet?
- ★ Waarom zou de dichter de naam Hubbeltjes hebben gekozen? Zegt dat iets over de familie?
- ★ Waaraan hoor je als je het leest, iets van alle drukte van dat huis?
- ★ Vertel dit gedicht eens in eigen woorden na als een verhaaltje, net alsof je de familie kent.
- ★ Door alle dingen die bij de Hubbeltjes thuis gebeuren, leent dit versje zich heel goed om er een stripverhaal van te maken waarin alle Hubbeltjes, en alles wat ze doen, voorkomen.

Bij de Hubbeltjes thuis

Bij de Hubbeltjes thuis is het altijd feest,
want de kat is jarig (of pas geweest),
of Joep Hubbeltje heeft zo'n mooi paasrapport,
of Mies Hubbeltje heeft d'r haar weer kort.

Er is altijd iets vreemd, of iets weg, of niet pluis,
altijd iets aan de hand bij de Hubbeltjes thuis,
pa staat te poetsen of ma staat te witten,
of Jaap is in de brandnetels gaan zitten...

Maar op zekere dag pakken de Hubbeltjes
uit hun spaarpotten al hun dubbeltjes,
ze gaan naar een winkel en komen vlug,
elk met een pakje bij zich, terug.

En even daarna zijn ze stil als een muis,
is het vreselijk stil bij de Hubbeltjes thuis.
En waar je ook kijkt, in iedere hoek,
zie je allemaal Hubbeltjes met een boek.

Hendrik de Vries (1896-1989) was een dichter die zijn hele leven nogal afgezonderd van de mensen en ver van de grote steden in Groningen leefde. Misschien wel daardoor bewaarde hij in zichzelf het jongetje dat hij eens geweest was en dat lijkt op alle kinderen van de wereld. Een jongetje dat af en toe heel dapper doet, maar toch bang is in het donker. Griezelen vindt hij leuk, maar al te erg moet het niet worden. Heel in het geheim droomt hij van heksen en tovenaars, maar zegt dat tegen niemand. Hendrik de Vries' gedichten zijn niet speciaal voor kinderen geschreven, maar ze bevatten de spanning van 'lekker griezelen' waar veel kinderen van houden.

- ★ Lees het gedicht hardop en laat meteen de spanning horen over wat er in dat huis gaat gebeuren. Het doorgeven van de gestolen spullen gaat opeens veel vlugger en heel kleintjes wordt aan het slot toegegeven dat 'wij' maar weggedoken bleven. Waarom?
- ★ In dat eerste korte zinnetje begint de spanning al. Waarin lees je dat?
- ★ Bekijk die korte regeltjes eens goed. Achter bijna elk regeltje staat een punt. Waarom zou de dichter dat doen?
- ★ 'Waren dat mensen of spoken?' vraagt de dichter. Wat denk jij? Is dit een kort griezelsprookje, een enge droom of een echte gebeurtenis die de dichter beschrijft?
- ★ Kijk eens wat een mooi binnenrijm er staat tussen al die spullen die verdwijnen; zoek eens of er nog meer van die binnenrijmen zijn.
- ★ Als je dit gedicht als een verhaaltje navertelt, wat zou je dan het belangrijkste vinden: de angst, het stelen, die andere mannen buiten of het nare gevoel dat je er niets tegen beginnen kan?

We waren alleen in huis

We waren alleen in huis.
We hoorden op 't venster kloppen.
We gingen ons gauw verstoppen
In 't bed en achter 't fornuis.
De deur werd opengebrokeu.
Een man en vrouw kwamen binnen.
Waren dat mensen of spoken?
Ze zochten in alle kasten.
Speelgoed en lakens en linnen
En kroezen en tinnen kannen
Gaven ze weg door de ramen.
Daar stonden andere mannen.
Wij keken toe wat ze namen,
Hielden ons diep neergedoken:
Tegen zoveel vreemde gasten
Konden wij toch niets beginnen.

Cees Buddingh' (1918-1985) was niet alleen heel bekend om de vele gedichten die hij schreef, maar ook om de manier waarop hij ze voorlas. Hij hield van het spelen met woorden en klanken, van gekke rijmen en het gebruiken van woorden die helemaal niet bestaan.

- ★ 'De blauwbilgorgel' is een van de mooiste voorbeelden van hoe in een gedicht alles kan. Hoe een dichter zo maar niet bestaande dieren kan uitvinden die niet bestaand voedsel eten. Zoek al die woorden die de dichter heeft bedacht eens bij elkaar.
- ★ Van wie is de blauwbilgorgel die dit verhaal vertelt het kind? Wat zegt hij over zichzelf?
- ★ Als je dit gedicht hardop leest, hoe zou je dat dan doen: een beetje lacherig omdat het over een onzindier gaat of juist heel serieus alsof je het over een gewoon dier hebt dat zich aan ons voorstelt?
- ★ Waarom zou de dichter aan het eind van de eerste drie coupletjes die niet bestaande woorden schrijven?
- ★ Wat zou de dichter met die laatste woorden 'Ga heen! Ga heen!' willen zeggen? Is de blauwbilgorgel te eng om naar te kijken geworden of wil de dichter misschien zeggen dat het allemaal maar een grap was?
- ★ Probeer eens een blauwbilgorgel te tekenen. Zie je dat het helemaal niet makkelijk is om zo'n dier in een tekening of in woorden op papier te zetten?

De blauwbilgorgel

Ik ben de blauwbilgorgel,
Mijn vader was een porgel,
Mijn moeder was een porulan,
Daar komen vreemde kind'ren van.
Raban! Raban! Raban!

Ik ben de blauwbilgorgel,
Ik lust alleen maar korgel,
Behalve als de nachtuil krijst,
Dan eet ik riep en rimmelrijst.
Rabijst! Rabijst! Rabijst!

Ik ben de blauwbilgorgel,
Als ik niet wok of worgel,
Dan lig ik languit in de zon
en knoester met mijn knezidon.
Rabon! Rabon! Rabon!

Ik ben de blauwbilgorgel,
Eens sterf ik aan de schorgel,
En schrompel als een kriks ineen
En word een blauwe kiezelsteen.
Ga heen! Ga heen! Ga heen!

M. Vasalis (1909-1999) werd meteen na het verschijnen van haar eerste gedichtenbundel *Parken en Woestijnen* beroemd en de favoriete dichteres van duizenden lezers. Hoewel ze zelf kinderen had, heeft ze nooit echte kinderversjes geschreven, maar in veel van haar gedichten kunnen ook jonge mensen veel van zichzelf herkennen.

- ★ Wat zou dat zwarte kousenbeen in de eerste regel zijn? En die dunne rokjes?
- ★ Zie je hoe goed de dichteres het volhoudt om die twee boompjes te vergelijken met twee jonge meisjes? Kousenbeen, dunne rokjes... Het witte bloed. Wat is dat witte bloed in werkelijkheid?
- ★ De bloesem vergelijkt de dichteres met vlinders die als dromen om de hoofden van de boompjes dansen. Waar zouden ze van dromen?
- ★ En waarom zijn dan de boompjes in het volgende couplet ingetogener en lomer? Waarover peinen ze?
- ★ In het laatste coupletje laat de dichteres duidelijk merken dat ze aan veel meer denkt bij het zien van die twee boompjes. Waarom zou ze hen 'zustertjes' noemen?

Appelboompjes

Op een recht, zwart kousenbeen,
dunne rokjes opgeheven,
dansend in de vroege regen
en de tuin voor zich alleen,

staan twee jonge appelbomen,
't witte bloed omhooggestegen,
vlinderhoofden wijd omgeven
door hun allereerste dromen.

Met hun smalle voet in 't gras,
ingetogener en lomer
staan zij later in de zomer
na te peinzen hoe het was.

Voller wordend met de dagen,
vastgegroeid in 't ogenblik,
bestemd, mijn zusters, – als ik –
te wortlen, rijpen en vrucht te dragen.

Kees Stip [1913] laat in honderden korte versjes zien hoeveel plezier een dichter zelf kan hebben in het spelen met woorden en klanken.

- ★ **Als je deze twee versjes leest, lijkt het of de dichter ze zo maar als een grapje uit zijn mouw heeft geschud. Wat denk je: is het makkelijk om gedichtjes zoals deze te schrijven?**
- ★ **Waarom zwemt dat konijn tussen vissen waar hij helemaal niet bij hoort? Wat is er met hem aan de hand?**
- ★ **En wat is er met die zeeleeuw aan de hand? Is hij niet een beetje in de war? Welk gezegde heeft hij verkeerd begrepen?**
- ★ **De dichter laat ons duidelijk zien wat je met taal niet allemaal kunt doen. En in zijn geval met de Nederlandse taal. Want wat zou er gebeuren als je probeerde het grapje over het konijn in een andere taal na te vertellen?**
- ★ **Om te schrijven als Kees Stip moet je de Nederlandse taal door en door kennen. Maar ook houdt hij zich in zijn versjes heel strak aan de regels van ritme en rijm. Vergelijk deze twee versjes eens. Wat valt je op?**

Op een zeeleeuw

Een zeeleeuw aan de Côte d'Azur
jongleerde elke dag een uur.
'En wat,' vroeg een verbaasde geit,
'is daarvan nu de aardigheid?'
'Men moet,' zo sprak die zeeleeuw toen,
'jongleren om het oud te doen.'

Op een konijn

Bij Noordwijk zwom een nat konijn
te midden van een school tonijn.
'Tja,' sprak het beest, 'dat tomt er van
als men de ta niet zeggen tan.'

Hans Andreus (1926-1975) kreeg bij mensen die van poëzie houden grote bekendheid, vooral door zijn mooie liefdesgedichten. Daarnaast schreef hij veel voor kinderen, verhalen en ook poëzie.

- ★ Dit gedicht is een mooi voorbeeld van hoe je in de poëzie praat over dingen die je bijna nooit hardop zegt. Maar wat denk je, zullen veel mensen en kinderen zichzelf niet een beetje herkennen in dit gedicht?
- ★ 'Je hoort de dingen bijna praten...' Wat zou de dichter daarmee willen aangeven?
- ★ Zo'n hoofd in de nacht praat maar door. Maar waarom gaat het opeens gauw over iets anders beginnen?
- ★ De dichter vertelt wat het hoofd allemaal zegt. Komt het hoofd zelf ook aan het woord? Hoe laat de dichter zien dat hij het niet zelf vertelt?
- ★ De dichter houdt zich in dit gedicht bijna overal aan heel duidelijke rijmen. Maar hij laat zich niet dwingen om een rijmwoord te gebruiken dat hij op die plek niet hebben wil. Probeer die niet-rijmen-de woorden eens op te zoeken.
- ★ Probeer zelf eens op te schrijven wat je denkt 'als het stil wordt in de nacht'. Het ritme in dit gedicht is heel makkelijk te volgen. Ontdek je dat je ook zo'n pratend hoofd hebt dat jou weer heel andere dingen vertelt dan het hoofd van de dichter?

Van binnen pratend hoofd

Als het stil wordt in de nacht
en je hoort de dingen bijna praten,
dan hoor je ook hoe je eigen hoofd
nog lang niet, nog lang niet wil slapen,

want binnenin zichzelf, dan praat
het dóór, over vandaag en morgen:
wanneer je op vakantie gaat
en wie er dan voor de hond moet zorgen;

het vertelt je een paar van je gekste moppen,
maar die kende je al en je lacht er niet om,
het vraagt je of je 'n miljoen zou gappen
als dat zomaar es even kon,

en of als je doodgaat als je heel oud bent,
je dan niks meer voelt of dat je 't maar koud hebt, –
en dan gaat dat hoofd van binnen
maar gauw over iets anders beginnen,

terwijl het je nóóit eens slapen laat
(trouwens, het zegt van zichzelf al: Raar,
raar, nietwaar, zo'n hoofd dat maar
in je praat en praat.).

15

Hans Andreus

Uit: *De fontein in de buitenwijk*. Holland, Haarlem, 1973

Remco Ekkers (1941) is elke dag met de taal bezig, want aan de Noordelijke Hogeschool in Leeuwarden doceert hij Nederlandse taal en literatuur. Daarnaast heeft hij een tiental gedichtenbundels voor kinderen geschreven.

- ★ In 'Twee Paarden' gaat het misschien wel over meer dan alleen maar over die twee dieren in een weiland. Lees het gedicht eens goed en probeer te bedenken wat voor soort gedicht je dit zou kunnen noemen.
- ★ Misschien zeg jij dat het alleen maar een beschrijving is van die twee paarden. Maar uit welke regel zou je kunnen afleiden waar het nog meer over gaat?
- ★ Lente en zomer tegelijk, zegt de dichter. Al weer iets wat in de taal van elke dag onmogelijk lijkt. Wat zou de dichter er hier mee willen aangeven?
- ★ Als je verliefd bent, heb je het gevoel dat de zon anders schijnt en de vogels anders zingen. Je zou wel een nieuwe taal willen bedenken om te zeggen wat je voelt. Dat worden vaak liefdesliedjes. Je kunt het ook op een andere manier uitdrukken. Hoe gebeurt dat hier?
- ★ Dit gedicht laat zien dat het soms helemaal niet nodig is om rijm te gebruiken. Toch zul je dit meteen als een gedicht herkennen. Waaraan?

Twée paarden

Twée paarden stonden tegenover elkaar.
Het was lente en zomer tegelijk.

Tegenover en naast elkaar
lente en zomer tegelijk.
Twée paarden met het hoofd
tegen de hals van de ander.

Verloren in de warmte
van het andere lijf
kijkend naar de horizon.

Zo staan en het gras vergeten.

Willem Wilmink (1936) heeft veel gedichten voor kinderen geschreven. Vaak gaan die over zijn eigen jeugd en over de dingen die je ziet en denkt als je nog heel jong bent.

- ★ **Waarom zou dit tegelliedje anders afgedrukt staan dan andere gedichten?**
- ★ **Ook dit gedicht gaat over iets dat voor iedereen geheim blijft, maar waar je in een gedicht over durft te praten. Wat voor gewoonte heeft de jongen in het gedicht? Wat vindt hij er zelf van?**
- ★ **Het is een leuk gedicht om voor te dragen, want je kunt dat al 'tegelspringend' doen. Probeer het maar eens in een niet te kleine ruimte.**
- ★ **Kun je aan het ritme van dit gedicht merken waar de jongen mee bezig is? Tik maar eens op de maat mee.**
- ★ **In dit 'eigenaardige spel' houdt de dichter zich heel streng aan het rijm, waardoor het precies springen nog duidelijker wordt. Een enkele keer gebruikt hij 'klankrijmen'. Kun je aangeven waar?**
- ★ **Probeer zelf eens een gedicht te maken over een gewoonte die je hebt maar waar niemand van weet. Begin maar met dat regeltje: 'Ja, waarom je zoiets doet, dat begrijp je zelf niet goed.'**

Tegelliedje

Kom ik uit mijn school vandaan,
en moet ik naar huis toe gaan,
moet ik tegels overslaan.
Een, drie, vijf en zeven,
en dan moet ik ook nog even
eenmaal tweemaal
om de lantarenpaal.

Deze tegel sla ik over
en op deze stap ik.
Vind je mij een rare vogel?
Ja, meneer, dat snap ik.

't Is een eigenaardig spel
dat ik alle tegels tel,
deze niet en deze wel.
Drie, vijf, zeven, negen,
dan kom ik een boompje tegen,
hink ik op mijn linkerbeen
om dat boompje heen.

Deze tegel sla ik over
en op deze stap ik.
Vind je mij een rare vogel?
Ja, meneer, dat snap ik.

Tegels tellen met je voet,
en waarom je zoiets doet,
dat begrijp je zelf niet goed.
Zeven, negen, elf,
't gaat alhaast vanzelf.
't Is een raar geval –
moeder! dag! daar ben ik al!

Willem Wilmink

Uit: *Verzamelde liedjes en gedichten*. Bert Bakker, Amsterdam, 1986

Annie M.G.Schmidt (1911-1995) is onze beroemdste schrijfster van kindergedichten, verhalen en toneel. Ze maakte een einde aan alle brave en lieve versjes waarmee kinderen eeuwenlang zoet werden gehouden. Je mocht in haar gedichten ook 'lekker stout' zijn of lachen om mensen die zichzelf erg gewichtig vinden.

- ★ Zo maar een slaapliedje voor een stekelvarkentje? Of staat ook in dit gedicht wat je er zelf in lezen wilt?
- ★ Waarom is dit geen slaapliedje voor een katje, een hondje of een lief beertje? Waarom zegt moeder stekelvarken: 'trek het je niet aan'?
- ★ Wat wil Annie Schmidt laten zien als ze al die prachtige manen en staarten, vachtjes, veren en snorren van andere dieren noemt? Wat probeert de stekelvarken-moeder in dit versje te doen? Uit welke zinnnetjes lees je dat?
- ★ Het gedicht gaat alleen maar over dieren, over een dierenwereld waarin ook dat kleine stekelvarken zijn weg zal moeten vinden. Wil de schrijfster die wereld misschien vergelijken met onze wereld? Lopen daarin ook niet mensen rond die door de anderen als 'raar' of 'anders' worden bekeken?
- ★ 'Jij hebt allemaal stekeltjes, die komen nog te pas.' Wat zou de stekelvarken-moeder daarmee willen zeggen tegen het kleine stekelvarkentje?

Stekelvarkentjes wiegelied

Suja suja Prikkeltje, daar buiten schijnt de maan,
je bent een stekelvarkentje, maar trek het je niet aan,
je bent een stekelvarkentje, dat heb je al begrepen.
De leeuwen hebben manen en de tijgers hebben strepen
en onze tante eekhoorn heeft een rooie wollen staart,
maar jij hebt allemaal stekeltjes en dát is zoveel waard.
Slaap, mijn kleine Prikkeltje, dan word je groot en dik,
dan word je net zo'n stekelvarken als je pa en ik.
Het olifantje heeft een slurf, de beren hebben klauwen,
de papagaai heeft veren, van die groene, van die blauwe,
en onze oom giraffe heeft een héle lange nek,
maar jij hebt allemaal stekeltjes en dat is ook niet gek.
Suja suja Prikkeltje, het is al vreselijk laat,
je bent het mooiste stekelvarken, dat er maar bestaat,
de poezen hebben snorren en daar kunnen ze door spinnen,
de koeien hebben horens en de vissen hebben vinnen,
en onze neef, de otter, heeft een bruinfluwelen jas,
maar jij hebt allemaal stekeltjes, die komen nog te pas.

Ida Gerhardt (1905-1997) heeft haar hele leven aan een middelbare school lesgegeven. Ze schreef haar gedichten voor grote mensen en werd daar erg beroemd mee, maar ook jonge mensen kunnen bij het lezen van haar werk denken: 'Ja, dat heb ik ook wel eens zo gevoeld of gedacht.'

- ★ De titel vertelt al waar dit gedicht over gaat. In ieder mensenleven kom je, jong of oud, de dood tegen. Veel dichters hebben daarover, ieder op een eigen manier, gedichten geschreven. Is het ongevoel wat deze dichteres wil?
- ★ Uit welke regels lees je wat de dichteres er voor over heeft om 'die ene te groeten'?
- ★ De dichteres wil iets onmogelijks. Uit welke regels lees je dat? Waarom zou 'die ene', die dood is, 'lachend' staan te wachten?
- ★ Een herhaling van woorden of regels komt vaak voor in een gedicht. Waarom zou de dichteres hier dat 'zeven maal' zo vaak herhalen?
- ★ In een goed gedicht zie je hoe de inhoud (waar het gedicht over gaat) en de vorm (het ritme en het rijm) aan elkaar worden aangepast. In een vrolijk versje huppelt het ritme. Als je dit gedicht hardop leest, wat hoor je dan?

De gestorvene

Zeven maal om de aarde te gaan,
als het zou moeten op handen en voeten;
zeven maal, om die éne te groeten
die daar lachend te wachten zou staan.
Zeven maal om de aarde te gaan.

Zeven maal over de zeeën te gaan,
schraal in de kleren, wat zou het mij deren,
kon uit de dood ik die éne doen keren.
Zeven maal over de zeeën te gaan –
zeven maal, om met zijn tweeën te staan.

Handige adressen

Stichting Poetry International

William Boothlaan 4

3012 VJ Rotterdam

telefoon 010 282 27 77

*** coördineert Gedichtendag en organiseert jaarlijks het Poetry International Kinderfestival**

Stichting Behoud de Begeerte

Congresstraat 67

B-2060 Antwerpen

België

telefoon 0032 3 272 40 41

*** coördineert Gedichtendag in Vlaanderen**

Stichting Kinderen en Poëzie

Postbus 252

5150 AG Drunen

telefoon 0416 37 30 19

*** organiseert jaarlijks een poëzieschrijfwedstrijd voor leerlingen in het basisonderwijs**

Stichting Plint

Postbus 164

5600 AD Eindhoven

telefoon 040 245 40 01

*** publiceert onder andere poëzieposters en ansichtkaarten**

Stichting Schrijvers School Samenleving

Huddestraat 7

1018 HB Amsterdam

telefoon 020 623 49 23

*** bemiddelt bij schrijversbezoeken aan scholen**

Colofon

Deze lesbrief is een uitgave van de Stichting Poetry International, ter gelegenheid van de tweede Landelijke Gedichtendag op donderdag 25 januari 2001.

Samenstelling: Mies Bouhuys

Redactie: Stichting Poetry International

Vormgeving: Steven Boland

Druk: Grafeno, Rotterdam

De lesbrief werd mogelijk gemaakt dankzij het VSB Fonds en drukkerij Grafeno.

VSB FONDS

drukkerij *Graféno* bv

De Landelijke Gedichtendag is mogelijk gemaakt dankzij het Ministerie van OCenW, Stichting Lezen, Meulenhoff en Co, de Boekenbon, uitgeverij De Harmonie, NRC Handelsblad en de NPS.

De lesbrief is verspreid naar scholen in het basisonderwijs. Nabestellen is niet mogelijk. Alle informatie uit deze lesbrief is tevens beschikbaar via www.poetry.nl/gedichtendag.

De Landelijke Gedichtendag is een jaarlijks terugkerend evenement. Het is bedoeling ook volgend jaar weer een lesbrief uit te geven. Wij zouden u daarom dankbaar zijn wanneer u uw suggesties voor verbeteringen of aanvullingen aan ons zou laten weten. U kunt die sturen naar:

Stichting Poetry International

Landelijke Gedichtendag

William Boothlaan 4

3012 VJ Rotterdam

e-mail: gedichtendag@poetry.nl